

สิทธิมนุษยชนในยุคปัญญาประดิษฐ์: การทบทวนแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม

Human Rights in the Age of Artificial Intelligence:

Revisiting Classical Liberal Concepts

ทวีศักดิ์ ไครบูต

Taweesak Kraiboot

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University Srilanchang Campus

*Corresponding author, e-mail: taweesak.kh@mbu.ac.th

Received: 17 April 2024, Revised: 25 April 2024, Accepted: 9 May 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต่อแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามหลักเสรีนิยมดั้งเดิม และเสนอแนวทางการปรับปรุงกรอบแนวคิดให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล โดยศึกษาผลกระทบในมิติต่างๆ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงออก ความเท่าเทียม และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผลการศึกษาพบว่า AI ได้ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในหลายด้าน และจำเป็นต้องมีการทบทวนบทบาทของรัฐและเอกชนในการกำกับดูแล รวมถึงการสร้างกลไกความโปร่งใสและความรับผิดชอบของระบบ AI บทความนี้เสนอแนวทางการพัฒนากรอบกฎหมายและนโยบายที่ยืดหยุ่น การส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง และการพัฒนากรอบจริยธรรม AI ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำความสำคัญของการสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, ปัญญาประดิษฐ์, เสรีนิยม, จริยธรรมดิจิทัล, การกำกับดูแลเทคโนโลยี

Abstract

This article aims to analyze the impact of Artificial Intelligence (AI) on the concept of human rights based on classical liberalism and propose ways to improve the conceptual framework to align with the digital age context. The study examines the effects in various dimensions, including privacy, freedom of expression, equality, and human dignity. The findings reveal that AI has challenged

traditional understandings of human rights in many aspects, necessitating a review of the roles of state and private sectors in governance, as well as the creation of transparency and accountability mechanisms for AI systems. This article proposes the development of flexible legal and policy frameworks, promotion of universal access to technology, and development of AI ethical frameworks suitable for Thai social context. Furthermore, it emphasizes the importance of balancing the promotion of technological innovation and the protection of human rights to lead to the development of a fair and sustainable society in the era of artificial intelligence.

Keywords: Human Rights, Artificial Intelligence, Liberalism, Digital Ethics, Technology Governance

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของ AI ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการทำงานของมนุษย์ แต่ยังท้าทายกรอบความคิดและหลักการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Coeckelbergh, 2022; ปิยะบุตร แสงกนกกุล, 2023)

แนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม (Classical Liberalism) ซึ่งเป็นรากฐานของหลักสิทธิมนุษยชนสากล ได้ให้ความสำคัญกับเสรีภาพส่วนบุคคล ความเสมอภาค และการจำกัดอำนาจรัฐ อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ AI มีความสามารถในการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากมหาศาล รวมถึงมีศักยภาพในการตัดสินใจแทนมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวกำลังถูกท้าทายอย่างหนัก (Harari, 2018; ไสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2023) คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นคือ เราจะยังสามารถยึดมั่นในหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนตามแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมได้อย่างไรในยุคที่ AI มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง?

การพัฒนา AI ได้นำมาซึ่งประโยชน์มหาศาลในหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติวงการแพทย์ด้วยการวินิจฉัยโรคที่แม่นยำขึ้น การยกระดับคุณภาพการศึกษาผ่านระบบการเรียนรู้ที่ปรับเหมาะกับผู้เรียนแต่ละคน หรือการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการบริหารจัดการทางธุรกิจ (Russell & Norvig, 2020) ในประเทศไทย การประยุกต์ใช้ AI ในภาคส่วนต่างๆ กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านการเกษตร การท่องเที่ยว และการให้บริการภาครัฐ (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2022)

อย่างไรก็ตาม ควบคู่ไปกับประโยชน์อันมหาศาลนี้ ความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิทธิมนุษยชนก็ทวีความรุนแรงขึ้นเช่นกัน ปัญหาการละเมิดความเป็นส่วนตัวจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลขนาดใหญ่ (Big Data) การเลือกปฏิบัติที่เกิดจากอคติในระบบ AI

ตลอดจนการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกผ่านกลไกการกลั่นกรองเนื้อหาออนไลน์อัตโนมัติ ล้วนเป็นประเด็นที่ได้รับการถกเถียงอย่างกว้างขวางในวงวิชาการและสังคม (Risse, 2019; สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2022)

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาและการใช้งาน AI กำลังเผชิญกับความท้าทายที่เฉพาะเจาะจง ทั้งในแง่ของการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างเมืองและชนบท ตลอดจนความตึงเครียดระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณี (พิรงรอง รามสูต, 2022) นอกจากนี้ การใช้ AI ในการเฝ้าระวังและควบคุมทางสังคมยังอาจส่งผลกระทบต่อเสรีภาพทางการเมืองและการแสดงออกในสังคมไทย (ธงชัย วินิจจะกูล, 2023)

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนและปรับปรุงแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมเพื่อให้สามารถรองรับความท้าทายในยุค AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนานโยบายและกฎหมายที่เหมาะสมรวมทั้งการสร้างความตระหนักรู้ในสังคมเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบในยุคดิจิทัล

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ โดยพิจารณาทั้งในบริบทสากลและบริบทเฉพาะของประเทศไทย นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางการปรับปรุงกรอบแนวคิดสิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับความท้าทายในยุค AI โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและการปกป้องคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมเท่าเทียม และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในยุคแห่งปัญญาประดิษฐ์

ผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชน

การพัฒนาและการใช้งาน AI อย่างแพร่หลายส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในหลากหลายมิติ ซึ่งท้าทายแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมและกรอบกฎหมายที่มีอยู่ ในส่วนนี้ เราจะวิเคราะห์ผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ อย่างละเอียด

1. ความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูล ในยุค AI ความเป็นส่วนตัวและการคุ้มครองข้อมูลกลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง AI มีความสามารถในการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลจำนวนมาก ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดความเป็นส่วนตัวของบุคคลในรูปแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

Zuboff (2019) เสนอแนวคิด "ทุนนิยมการเฝ้าระวัง" (Surveillance Capitalism) ที่ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลส่วนบุคคลได้กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล บริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่สามารถใช้ AI ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้งานเพื่อทำนายและชักจูงพฤติกรรมในอนาคต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการตัดสินใจของบุคคล

ในบริบทของประเทศไทย พิรงรอง รามสูต (2022) ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูล

ส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 การขาดความเข้าใจและความพร้อมของทั้งภาครัฐและเอกชนในการปฏิบัติตามกฎหมายอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยไม่ตั้งใจ

นอกจากนี้ การใช้ AI ในการเฝ้าระวังสาธารณะ เช่น การใช้กล้องวงจรปิดอัจฉริยะในพื้นที่สาธารณะ แม้จะมีประโยชน์ในด้านความปลอดภัย แต่ก็อาจนำไปสู่สังคมแห่งการเฝ้าระวัง (Surveillance Society) ที่ประชาชนถูกติดตามและบันทึกพฤติกรรมตลอดเวลา (Lyon, 2018)

2. เสรีภาพในการแสดงออกและการเข้าถึงข้อมูล AI มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าเราจะเห็นและเข้าถึงข้อมูลใดบนโลกออนไลน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกและการเข้าถึงข้อมูล Gillespie (2020) ชี้ให้เห็นว่า อัลกอริทึมที่ใช้ในการจัดการเนื้อหาบนแพลตฟอร์มออนไลน์ อาจนำไปสู่การเซ็นเซอร์และการจำกัดการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ AI ถูกใช้ในการตรวจจับและลบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยอัตโนมัติ ซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดและนำไปสู่การปิดกั้นเนื้อหาที่ชอบธรรม ในบริบทของประเทศไทย ธงชัย วินิจจะกุล (2023) วิเคราะห์ว่า AI อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแสดงออกทางการเมืองในสังคมไทย โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความตึงเครียดทางการเมือง การใช้ AI ในการตรวจสอบและควบคุมเนื้อหาออนไลน์อาจนำไปสู่การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

นอกจากนี้ การใช้ AI ในการสร้างและเผยแพร่ข่าวปลอม (Fake News) และข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) ยังเป็นภัยคุกคามต่อสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการตัดสินใจในระบบประชาธิปไตย (Woolley & Howard, 2018)

3. ความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติ ระบบ AI ที่ใช้ในการตัดสินใจสำคัญ เช่น การคัดเลือกผู้สมัครงาน การให้สินเชื่อ หรือการตัดสินคดีในศาล อาจมีอคติและนำไปสู่การเลือกปฏิบัติในรูปแบบใหม่ที่ซับซ้อนและตรวจสอบได้ยาก O'Neil (2016) เสนอว่า "อาวุธแห่งการทำลายล้างทางคณิตศาสตร์" (Weapons of Math Destruction) หรือแบบจำลอง AI ที่มีอคติ สามารถเพิ่มความเหลื่อมล้ำและการกีดกันทางสังคม โดยเฉพาะเมื่อระบบ AI ถูกฝึกฝนด้วยข้อมูลที่มีอคติทางประวัติศาสตร์ เช่น ข้อมูลการจ้างงานในอดีตที่มีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม ในประเทศไทย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2023) ได้ศึกษาผลกระทบของการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทย และพบว่าอาจเกิดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเปราะบาง เช่น ชนกลุ่มน้อย หรือผู้มีรายได้น้อย เนื่องจากระบบ AI อาจไม่เข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ซับซ้อน

นอกจากนี้ การใช้ AI ในการให้คะแนนความน่าเชื่อถือทางสังคม (Social Credit System) ซึ่งเริ่มมีการทดลองใช้ในบางประเทศ อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบโดยจำกัดโอกาสและเสรีภาพของบุคคลบนพื้นฐานของพฤติกรรมในอดีต (Liang et al., 2018)

4. สิทธิในการทำงานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การพัฒนา AI และระบบอัตโนมัติส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อตลาดแรงงานและสิทธิในการทำงาน ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่

รับรองโดยปัญญาสาส์นว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Frey และ Osborne (2017) คาดการณ์ว่า 47% ของงานในสหรัฐอเมริกามีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติในอนาคตอันใกล้ ซึ่งอาจนำไปสู่การว่างงานเชิงโครงสร้างและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ในบริบทของประเทศไทย สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2022) ได้วิเคราะห์ผลกระทบของ AI ต่อตลาดแรงงานไทยและเสนอแนวทางการปรับตัวของแรงงาน โดยชี้ให้เห็นว่าแรงงานทักษะต่ำและปานกลางมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทดแทนด้วย AI และระบบอัตโนมัติ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่รุนแรงขึ้น

นอกจากนี้ การเติบโตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วย AI เช่น แอปพลิเคชันเรียกรถหรือส่งอาหาร ได้นำมาซึ่งความท้าทายใหม่ในการคุ้มครองสิทธิแรงงาน โดยเฉพาะในประเด็นของความมั่นคงในการทำงานและสวัสดิการสังคม (De Stefano, 2016)

5. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นอิสระในการตัดสินใจ การใช้ AI ในการตัดสินใจแทนมนุษย์ในหลายด้านของชีวิต อาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นอิสระในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดสิทธิมนุษยชน Harari (2018) เตือนว่า การพึ่งพา AI มากเกินไป อาจทำให้มนุษย์สูญเสียความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง และอาจนำไปสู่การลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระยะยาว เมื่อ AI สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพกว่ามนุษย์ในหลายด้าน อาจเกิดคำถามเชิงปรัชญาว่าอะไรคือคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ในสังคม สอดคล้องกับงานของ โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (2023) ที่วิเคราะห์ผลกระทบทางปรัชญาและจริยศาสตร์ของ AI ต่อสังคมไทย โดยชี้ให้เห็นว่าการใช้ AI ในการตัดสินใจสำคัญ เช่น การวินิจฉัยโรค หรือการตัดสินใจคดีความ อาจทำให้มนุษย์สูญเสียทักษะสำคัญและความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง

นอกจากนี้ การพัฒนา AI ที่มีความสามารถในการเลียนแบบอารมณ์และพฤติกรรมมนุษย์ได้อย่างสมจริง (เช่น หุ่นยนต์ผู้ช่วยส่วนบุคคล หรือ AI chatbot) อาจนำไปสู่ความสับสนในการแยกแยะระหว่างปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์และเครื่องจักร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการให้คุณค่ากับความเป็นมนุษย์ (Turkle, 2017)

6. สิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีและความเท่าเทียมทางดิจิทัล ในยุคที่ AI มีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงโอกาสและบริการต่างๆ สิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีและความเท่าเทียมทางดิจิทัลกลายเป็นประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ปิยบุตร บุญอร่ามเรือง (2023) ชี้ให้เห็นว่าในประเทศไทย ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี AI ระหว่างเมืองและชนบท หรือระหว่างกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน อาจนำไปสู่การเพิ่มช่องว่างทางโอกาสและการพัฒนา ซึ่งขัดกับหลักความเท่าเทียมในสิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้ การออกแบบ AI ที่ไม่คำนึงถึงความหลากหลายของผู้ใช้งาน เช่น ผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาจนำไปสู่การกีดกันทางดิจิทัลโดยไม่ตั้งใจ (Digital Exclusion) ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีและบริการสาธารณะ (Trewin, 2018)

7. สิทธิในการศึกษาและการพัฒนาตนเอง AI มีศักยภาพในการปฏิวัติระบบการศึกษา แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการศึกษาและการพัฒนาตนเอง การใช้ AI ในการจัดการเรียนการสอนแบบปรับเหมาะ (Adaptive Learning) สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน อย่างไรก็ตาม วิจารณ์ ฟานิช (2022) เตือนว่าการพึ่งพา AI มากเกินไปในการจัดการศึกษาอาจทำให้ผู้เรียนขาดทักษะสำคัญบางประการ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน

นอกจากนี้ การใช้ AI ในการประเมินผลการเรียนและการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ อาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมหากระบบมีอคติหรือไม่สามารถคำนึงถึงปัจจัยที่หลากหลายในการพัฒนาของผู้เรียน (Baker & Hawn, 2021)

8. สิทธิในสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี AI มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบสาธารณสุขและการดูแลสุขภาพ แต่ก็อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีในหลายมิติ การใช้ AI ในการวินิจฉัยโรคและวางแผนการรักษาสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและความแม่นยำในการดูแลสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ประเวศ วะสี (2023) เตือนว่าการพึ่งพา AI มากเกินไปในการตัดสินใจทางการแพทย์อาจลดทอนความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และผู้ป่วย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

นอกจากนี้ การใช้ AI ในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพขนาดใหญ่อาจนำไปสู่ปัญหาความเป็นส่วนตัวและการเลือกปฏิบัติ เช่น การใช้ข้อมูลสุขภาพในการพิจารณาประกันหรือจ้างงาน ซึ่งอาจละเมิดสิทธิในสุขภาพและการทำงาน (Cohen et al., 2018)

สรุปได้ว่า ผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชนมีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ แม้ AI จะมีศักยภาพในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ แต่ก็มาพร้อมกับความท้าทายและความเสี่ยงที่อาจละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน การตระหนักถึงผลกระทบเหล่านี้และการพัฒนากรอบการกำกับดูแลที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในยุค AI

การทบทวนแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม

การทบทวนแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น แม้ว่าหลักการพื้นฐานของเสรีนิยม เช่น สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและความเท่าเทียม ยังคงมีความสำคัญ แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทดิจิทัล

ประการแรก การขยายขอบเขตสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญ โดยต้องครอบคลุมถึงการควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลในโลกดิจิทัล Floridi (2016) เสนอแนวคิด "ความเป็นส่วนตัวเชิงข้อมูล" ที่รวมถึงสิทธิในการลบข้อมูลและการไม่ถูกวิเคราะห์โดย AI โดยไม่ได้รับความยินยอม ในบริบทไทย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2023) เสนอให้ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล

แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมต้องขยายให้รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีและความยุติธรรมในระบบ AI Eubanks (2018) เสนอแนวคิด "ความยุติธรรมทางดิจิทัล" เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับ สฤณี อาชวานันทกุล (2022) ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างทั่วถึงในสังคมไทย

บทบาทของรัฐและเอกชนในการกำกับดูแล AI ต้องได้รับการทบทวน Zuboff (2019) ชี้ให้เห็นถึงอำนาจที่เพิ่มขึ้นของบริษัทเทคโนโลยีในการควบคุมข้อมูล ปิยบุตร บุญอร่ามเรือง (2023) เสนอให้สร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ควบคู่กับการส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบของระบบ AI ตามที่ Mittelstadt et al. (2016) และ ภูมิ ภูมิพิพัฒน์ (2023) เสนอ

Coeckelbergh (2022) และ วิษณุ วงศ์สินศิริกุล (2023) เสนอให้พัฒนาสิทธิใหม่ เช่น สิทธิในการมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์และสิทธิในการกำหนดอนาคตดิจิทัลของตนเอง พร้อมกับการส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับ AI ตามที่ Silapparatseemee (2022) และ ธนา เขียวธวัชชัย (2023) เสนอ เพื่อสร้างพลเมืองดิจิทัลที่มีความรู้และวิจารณ์ญาณ

Helbing et al. (2019) เสนอแนวคิด "ประชาธิปไตยดิจิทัล" ที่ใช้ประโยชน์จาก AI ในกระบวนการประชาธิปไตย แต่ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2023) เตือนถึงความเสี่ยงด้านความปลอดภัยและการแทรกแซง นอกจากนี้ Bostrom และ Yudkowsky (2014) และ พระไพศาล วิสาโล (2023) เสนอให้พิจารณาประเด็นสิทธิของ AI ที่อาจมีความสามารถสูงในอนาคต

ท้ายที่สุด Cath et al. (2018) และ กรรณิการ์ กิจติเวชกุล (2023) เน้นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการกำกับดูแล AI เพื่อรักษาคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ในยุคดิจิทัลที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความท้าทายและแนวทางการรับมือ

การปรับเปลี่ยนแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมให้สอดคล้องกับยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) นั้นเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ต้องการการรับมืออย่างรอบด้านและเป็นระบบ ความท้าทายเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับมิติทางเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงมิติทางสังคม กฎหมาย และจริยธรรมอีกด้วย

ประการแรก ความเร็วในการพัฒนาเทคโนโลยี AI ที่มากกว่าการพัฒนากฎหมายและกฎระเบียบ ทำให้เกิดช่องว่างในการกำกับดูแลและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน Yeung (2021) เสนอว่า การพัฒนากฎหมายแบบยืดหยุ่น (Adaptive Regulation) ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามการพัฒนาของเทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ Mantelero (2018) ยังเสนอให้มีการสร้างกลไกการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนของ AI ก่อนการนำไปใช้งานจริง ในบริบทของประเทศไทย สุรางค์รัตน์

จำเนียรพล (2023) เสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางด้านการกำกับดูแล AI ที่มีความเชี่ยวชาญ และสามารถทำงานได้อย่างคล่องตัว

ความท้าทายประการที่สองคือความโปร่งใสและความรับผิดชอบของระบบ AI ซึ่งมักถูกมองว่าเป็น "กล่องดำ" ที่ยากต่อการอธิบายและตรวจสอบ Arrieta และคณะ (2020) เสนอให้มีการพัฒนามาตรฐานความโปร่งใสและการอธิบายได้ (Explainable AI) สำหรับระบบ AI ที่มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ในขณะที่ Raji และคณะ (2020) แนะนำให้มีการสร้างระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลโดยบุคคลที่สาม ปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง (2023) ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการกำหนดความรับผิดชอบทางกฎหมายที่ชัดเจนสำหรับผู้พัฒนาและผู้ใช้งาน AI

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2022) เสนอให้มีการพัฒนานโยบายส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มเปราะบาง นวรัตน์ (2023) เน้นความสำคัญของการสร้างโครงการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรู้เกี่ยวกับ AI สำหรับประชาชนทุกกลุ่ม ในขณะที่ Trewin (2018) เสนอแนวคิดการพัฒนา AI ที่คำนึงถึงความหลากหลายและความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน

ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นอีกประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ NIST (2022) ได้พัฒนามาตรฐานความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์สำหรับระบบ AI โดยเฉพาะ ในขณะที่ Zhu และคณะ (2021) เสนอให้มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพิ่มความเป็นส่วนตัวส่วนตัวในการพัฒนาและใช้งาน AI พิรทอง รามสูต (2023) ยังเสนอให้มีการจัดทำแนวปฏิบัติด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับการพัฒนาและใช้งาน AI ในบริบทของประเทศไทย

ประเด็นทางจริยธรรมและค่านิยมในการพัฒนาและใช้งาน AI เป็นความท้าทายที่ซับซ้อนและต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม Jobin และคณะ (2019) เสนอให้มีการพัฒนากฎจริยธรรม AI ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ Buhmann และ Fieseler (2021) เน้นความสำคัญของการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนา AI ในประเทศไทย ไสร์จจ หงศ์ดารมภ์ (2023) เสนอให้มีการบรรจุหลักสูตรจริยธรรม AI ในการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ท้ายที่สุด การปรับตัวของสถาบันทางสังคมและการเมืองเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ Daly และคณะ (2021) เสนอแนวคิดการปฏิรูประบาราชการและกระบวนการทางกฎหมายให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ดีขึ้น ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2023) เน้นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการพัฒนานโยบายและแนวทางการกำกับดูแล AI วิจารณ์ พานิช (2023) เสนอให้มีการ

พัฒนาระบบการศึกษาและฝึกอบรมที่เน้นทักษะที่จำเป็นในยุค AI เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และทักษะทางสังคม

การรับมือกับความท้าทายเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม และต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และทัศนคติของสังคม การสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรม AI กับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์ ความท้าทายเหล่านี้ไม่ใช่อุปสรรคที่เอาชนะไม่ได้ แต่เป็นโอกาสในการพัฒนาและปรับปรุงแนวคิดเสรีนิยมให้สอดคล้องกับยุคสมัยและสามารถปกป้องคุณค่าพื้นฐานของมนุษยชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุปและขอเสนอแนะ

การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อแนวคิดสิทธิมนุษยชนตามหลักเสรีนิยมดั้งเดิม ทำให้เกิดความจำเป็นในการทบทวนและปรับปรุงกรอบความคิดเหล่านี้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล จากการวิเคราะห์ผลกระทบของ AI ต่อสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ และการพิจารณาความท้าทายที่เกิดขึ้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ประการแรก AI ได้ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงออก และความเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล การควบคุมเนื้อหาออนไลน์ และการเลือกปฏิบัติที่อาจเกิดขึ้นจากระบบ AI ที่มีอคติ (Zuboff, 2019; O'Neil, 2016) ดังนั้น การขยายขอบเขตของสิทธิความเป็นส่วนตัวและการปรับปรุงแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมในยุคดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ประการที่สอง บทบาทของรัฐและเอกชนในการกำกับดูแล AI ต้องได้รับการทบทวนเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การพัฒนากฎหมายและนโยบายที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ รวมถึงการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง (Yeung, 2021; ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2023)

ประการที่สาม ความโปร่งใสและความรับผิดชอบของระบบ AI เป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ การพัฒนามาตรฐานความโปร่งใสและการอธิบายได้ของ AI รวมถึงการสร้างระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างความเชื่อมั่นและปกป้องสิทธิมนุษยชนในยุค AI (Arrieta et al., 2020; Raji et al., 2020)

ประการที่สี่ การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างทั่วถึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาหลักความเท่าเทียมในยุค AI โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2022; นवलน้อย ตรีรัตน์, 2023)

ประการสุดท้าย การพัฒนากรอบจริยธรรม AI และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนา AI เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีและการคุ้มครองคุณค่าของมนุษย์ (Jobin et al., 2019; โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2023)

จากข้อสรุปข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลควรเร่งพัฒนากรอบกฎหมายและนโยบายที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ เพื่อรองรับการพัฒนาและการใช้งาน AI โดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ
2. ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะทางด้านการกำกับดูแล AI ที่มีความเชี่ยวชาญและสามารถทำงานได้อย่างคล่องตัว โดยให้มีการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม
3. ภาคเอกชนและภาควิชาการควรร่วมมือกันในการพัฒนามาตรฐานความโปร่งใสและการอธิบายได้ของ AI รวมถึงเทคโนโลยีเพิ่มความเป็นส่วนตัว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการใช้งาน AI
4. รัฐบาลควรลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มเปราะบาง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล
5. สถาบันการศึกษาควรบรรจุหลักสูตรจริยธรรม AI และการรู้เท่าทันดิจิทัลในการศึกษาทุกระดับ เพื่อเตรียมความพร้อมของประชาชนในการเผชิญกับความท้าทายในยุค AI
6. ควรมีการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา AI ที่คำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย เพื่อให้การพัฒนาและการใช้งาน AI สอดคล้องกับความต้องการและค่านิยมของสังคมไทย
7. ควรมีการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการกำกับดูแล AI อย่างต่อเนื่อง
8. ประเทศไทยควรมีบทบาทนำในการผลักดันความร่วมมือระดับภูมิภาคและระดับโลกในการพัฒนากรอบการกำกับดูแล AI ที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน

การทบทวนและปรับปรุงแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิมให้สอดคล้องกับยุค AI เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม การสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์ ท้ายที่สุด การยึดมั่นในคุณค่าพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ควบคู่ไปกับการเปิดรับศักยภาพของเทคโนโลยี จะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ กิจติเวชกุล. (2023). บทบาทของประเทศไทยในการผลักดันความร่วมมือด้านการกำกับดูแล AI ในระดับอาเซียน. *วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา*, 15(2), 45-67.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2023). AI กับการควบคุมการแสดงออกทางการเมืองในสังคมไทย: ความท้าทายและทางออก. *วารสารรัฐศาสตร์*, 44(1), 1-28.
- ธนา เขียวอัจฉริยะ. (2023). การรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีในยุค AI: กรณีศึกษาประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 41(2), 78-95.
- นวลน้อย ตรีรัตน์. (2023). การพัฒนาทักษะดิจิทัลสำหรับประชาชนไทยในยุค AI. *วารสารเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ*, 14(1), 56-78.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2023). ประชาธิปไตยในยุค AI: ความท้าทายและโอกาสสำหรับประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 54(2), 89-112.
- ประเวศ วะสี. (2023). AI กับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม: มุมมองเชิงพุทธ. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 30(1), 1-20.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2023). การปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในยุค AI: กรณีศึกษาประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 52(3), 456-485.
- ปิยบุตร บุญอรามเรือง. (2023). นิติบุคคลดิจิทัล: แนวคิดใหม่ในการกำกับดูแล AI. *วารสารนิติศาสตร์*, 42(2), 213-240.
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2023). สิทธิมนุษยชนในยุค AI: มุมมองทางกฎหมายและการเมือง. *วารสารนิติศาสตร์*, 52(1), 1-30.
- พระไพศาล วิสาโล. (2023). จริยธรรมทางพุทธศาสนากับการพัฒนา AI. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 30(2), 45-68.
- พิรทอง รามสูต. (2022). ความเป็นส่วนตัวเชิงวัฒนธรรม: มุมมองใหม่ต่อการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในสังคมไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม*, 9(1), 1-22.
- พิรทอง รามสูต. (2023). แนวปฏิบัติด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับการพัฒนาและใช้งาน AI ในประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 41(3), 1-25.
- ภูมิ ภูติมหาตมะ. (2023). การพัฒนามาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับ AI ในประเทศไทย. *วารสารปัญญาประดิษฐ์*, 5(1), 78-95.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2023). ผลกระทบของการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 52(2), 245-270.
- วิจารณ์ พานิช. (2022). การศึกษาไทยในยุค AI: ความท้าทายและโอกาส. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 33(3), 1-20.

- วิจารณ์ พานิช. (2023). ทักษะแห่งอนาคตสำหรับเยาวชนไทยในยุค AI. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 34(2), 45-62.
- วิชญ์ วงศ์สินศิริกุล. (2023). สิทธิในการกำหนดอนาคตดิจิทัลของตนเอง: แนวคิดใหม่สำหรับสังคมไทยในยุค AI. *วารสารนิติศาสตร์*, 52(4), 567-590.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2022). AI กับความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 51(3), 456-480.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2022). ผลกระทบของ AI ต่อตลาดแรงงานไทย: การวิเคราะห์เชิงนโยบาย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 40(2), 1-30.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2022). ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในประเทศไทย: สถานการณ์และแนวทางแก้ไข. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 62(2), 1-30.
- สุราษฎร์ต์น์ จำเริญพล. (2023). การจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแล AI ในประเทศไทย: โอกาสและความท้าทาย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 21(1), 78-100.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2023). ผลกระทบทางปรัชญาและจริยศาสตร์ของ AI ต่อสังคมไทย. *วารสารปรัชญาและศาสนา*, 48(2), 1-25.
- Arrieta, A. B., Díaz-Rodríguez, N., Del Ser, J., Bennetot, A., Tabik, S., Barbado, A., ... & Herrera, F. (2020). Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, taxonomies, opportunities and challenges toward responsible AI. *Information Fusion*, 58, 82-115.
- Bostrom, N., & Yudkowsky, E. (2014). *The ethics of artificial intelligence*. The Cambridge handbook of artificial intelligence, 316, 334.
- Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 595-616.
- Buhmann, A., & Fieseler, C. (2021). Towards a deliberative framework for responsible innovation in artificial intelligence. *Technology in Society*, 64, 101475.
- Cath, C., Wachter, S., Mittelstadt, B., Taddeo, M., & Floridi, L. (2018). Artificial Intelligence and the 'Good Society': the US, EU, and UK approach. *Science and engineering ethics*, 24(2), 505-528.
- Coeckelbergh, M. (2022). *AI Ethics*. MIT Press.
- Cohen, I. G., Amarasingham, R., Shah, A., Xie, B., & Lo, B. (2018). The legal and ethical concerns that arise from using complex predictive analytics in health care. *Health affairs*, 33(7), 1139-1147.

- Daly, A., Hagendorff, T., Hui, L., Mann, M., Marda, V., Wagner, B., ... & Witteborn, S. (2021). *Artificial intelligence governance and ethics: Global perspectives*. arXiv preprint arXiv:2101.10895.
- De Stefano, V. (2016). The rise of the "just-in-time workforce": On-demand work, crowdwork and labour protection in the "gig-economy". *Comparative labor law and policy journal*, 37(3), 471–504.
- Denzin, N. K. (1970). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. Aldine.
- Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. St. Martin's Press.
- Feng, F. I. (2011). A study on school leaders' ethical orientations in Taiwan. *Ethics & Behavior*, 21(4), 317–331.
- Floridi, L. (2016). *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*. Oxford University Press.
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). *The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation?*. Technological forecasting and social change, 114, 254–280.
- Gillespie, T. (2020). Content moderation, AI, and the question of scale. *Big Data & Society*, 7(2), 2053951720943234.
- Harari, Y. N. (2018). *21 Lessons for the 21st Century*. Random House.
- Helbing, D., Frey, B. S., Gigerenzer, G., Hafen, E., Hagner, M., Hofstetter, Y., ... & Zwitter, A. (2019). *Will democracy survive big data and artificial intelligence?*. In Towards digital enlightenment (pp. 73–98). Springer, Cham.
- Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389–399.
- Liang, F., Das, V., Kostyuk, N., & Hussain, M. M. (2018). Constructing a data-driven society: China's social credit system as a state surveillance infrastructure. *Policy & Internet*, 10(4), 415–453.
- Lyon, D. (2018). *The culture of surveillance: Watching as a way of life*. John Wiley & Sons.
- Mantelero, A. (2018). AI and Big Data: A blueprint for a human rights, social and ethical impact assessment. *Computer Law & Security Review*, 34(4), 754–772.
- Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., & Floridi, L. (2016). The ethics of algorithms: Mapping the debate. *Big Data & Society*, 3(2), 2053951716679679.

- NIST. (2022). *AI Risk Management Framework: Second Draft*. National Institute of Standards and Technology.
- Northouse, P. G. (2019). *Leadership: Theory and practice*. Sage publications.
- O'Neil, C. (2016). *Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy*. Crown.
- Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.
- Raji, I. D., Smart, A., White, R. N., Mitchell, M., Gebru, T., Hutchinson, B., ... & Barnes, P. (2020). *Closing the AI accountability gap: Defining an end-to-end framework for internal algorithmic auditing*. In Proceedings of the 2020 conference on fairness, accountability, and transparency (pp. 33–44).
- Risse, M. (2019). Human rights and artificial intelligence: An urgently needed agenda. *Human Rights Quarterly*, 41(1), 1–16.
- Russell, S., & Norvig, P. (2020). *Artificial intelligence: a modern approach*. Pearson.
- Silapparatsamee, M. (2022). Artificial Intelligence Ethics Education in Thailand: Challenges and Opportunities. *Journal of Education*, 33(2), 1–15.
- Trewin, S. (2018). *AI fairness for people with disabilities: Point of view*. arXiv preprint arXiv:1811.10670.
- Turkle, S. (2017). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Hachette UK.
- Woolley, S. C., & Howard, P. N. (2018). *Computational propaganda: Political parties, politicians, and political manipulation on social media*. Oxford University Press.
- Yeung, K. (2021). *Algorithmic regulation and the rule of law*. In The Oxford Handbook of Ethics of AI. Oxford University Press.
- Zhu, Y., Yu, X., Liu, H., Li, M., & Guo, L. (2021). *Privacy-preserving machine learning: Methods, challenges and directions*. IEEE Access, 9, 41618–41636.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. Profile books.